

Stručni rad

OD PILOT-PROJEKTA DO PROJEKTA

dr. sc. Andreja Zubac, Srednjoškolski đачki dom Osijek
mr. sc. Karolina Jukić, Srednjoškolski đачki dom Osijek

Sažetak

Cilj je rada predstaviti primjer dobre prakse kroz iskustveno učenje pripreme i snimanja dokumentarnog filma u Srednjoškolskom đlačkom domu Osijek u nastavnoj godini 2021./2022. u svrhu osvještavanja (stresnih) promjena s kojima su se susrele učenice dolaskom u Dom, uspješnog prevladavanja istih te pružanja javne podrške budućim učenicama i učenicima. Dolaskom učenica u Dom uočeno je da su najčešće (stresne) promjene s kojima su se susretale u prijelaznom životnom razdoblju: emocionalno odvajanje od roditelja, odlazak iz male sredine u veliki grad, prijelaz iz osnovne škole u srednju školu koja je programski složenija od osnovne, prilagodba na nove osobe i daljnji suživot s njima i dr.

Ključne riječi: pilot-projekt, učenički dom, film

1. UVOD

Dokumentarni film je medij koji uvodi gledatelje u spoznajno-doživljajni proces koji obuhvaća jezično i tjelesno komunikacijsko područje te stvaralačku, informacijsku i medijsku djelatnost. Spomenute djelatnosti uključuju razumijevanje slike i pisanog teksta u obliku dnevnika, glasovnog područja, neverbalnu komunikaciju radi postizanja osobnih ciljeva, stjecanja znanja i razvijanja stavova te osposobljavanje za samostalan život u realnom vremenu. Dokumentarni film iznosi činjenice u realnom vremenu. Važan je čimbenik u obrazovnoj i kulturnoj razvijenosti osobe, institucije, grada, društva i sl. U suvremenom društvu dokumentarni film više nema status kao u vrijeme Auguste i Louisa Lumierea u 19. i 20. stoljeću. Međutim, on i dalje uživa kulturni i obrazovni ugled pa se njegova vrijednost još uvijek čuva unatoč trendovskoj tehnološkoj i medijskoj razgranatosti. Dokumentarni film *Više od doma* prikazuje život novoupisanih učenica u Dom u vrijeme pandemije COVID-19 i učestalog zahtjevnog oblika nastave na daljinu (Model C) koju je propisalo Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske u školskoj godini 2021./2022. [1, str. 8]. Obje pojave ograničile su im bliske kontakte i otežale proces prilagodbe na život u učeničkom domu. U svakodnevnicima, promjene su neizbježne i otvoreno pitanje je ima li mlada osoba potrebne strategije i vještine suočavanja s njima. Pilot-projekt *Više od doma* dio je Godišnjeg plana i program rada Srednjoškolskog đачkog doma Osijek, plana i programa rada školske knjižnice te pedagoginje u školskoj godini 2021./2022. [2].

2. POZADINSKA PODLOGA

Podloga za snimanje dokumentarnog filma u Srednjoškolskom đачkom domu Osijek bila je crtica iz osobnog dnevnika novoupisanih učenica. Učenice su vodile dnevnik unutar aktivnosti posebnog programa *Adaptacija: Mapiranje promjena u učeničkom domu* koji je proveden u nastavnoj godini 2021./2022. kroz korelacijsko-integracijski pristup međupredmetnih knjižničnih i pedagoških stručno-metodičkih praksa [2]. Iz crtice osobnog dnevnika učenica, kroz individualne razgovore, uočen je niz (stresnih) promjena: emocionalne, socijalne i kognitivne. Stoga se filmom *Više od doma* kroz iskustveno učenje, koji je dio istoimenog domskog pilot-projekta u nastavnoj godini 2021./2022., želio vizualizirati njihov napredak pri usvajanju novih vještina te finalizirati stečene primjene. U snimljenom filmu objedinjena su osobna iskustva učenica o promjenama i primjenama koje su doživjele u novonastaloj situaciji. Dragovoljno su ih odlučile podijeliti s publikom u svrhu pružanja javne podrške budućim učenicama i učenicima te roditeljima/starateljima.

3. ZNANSTVENO-STRUČNO UPORIŠTE PILOT-PROJEKTA

Pilot-projektni tim dokumentarnim filmom *Više od doma* testirao je nove pristupe odgoju i obrazovanju domskoga rada kroz iskustvene aktivnosti nastajanja dokumentarnog filma. Pilot-projekti su relativno nove metode u istraživanjima. „Imaju eksperimentalni ili demonstracijski karakter, što znači da bi trebali testirati, ocijeniti ili demonstrirati izvedivost i učinkovitost novog rješenja.“ [3, str. 4] Svaki projekt je skup različitih aktivnosti te mora imati vrijeme trajanja, novčana sredstva i evaluaciju. Pilot-projekt *Više od doma* proveden je volonterski. Realizacijom Pilot-projekta unaprijeđen je domski plan i program rada temeljem kojega će se provoditi buduće aktivnosti i radionice s novoupisanim učenicama te akcijska istraživanja u preventivnom programu *Adaptacija*. U školskoj godini 2022./2023. temeljem dobivenih spoznaja i izmjene dijela iskustvenih aktivnosti Pilot-projekt razvio se u Projekt. Financijska sredstva za njegovo provođenje odobrilo je Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske kroz

Odluku o financiranju preventivnih projekata osnovnih i srednjih škola te učeničkih domova u školskoj godini 2022./2023. Pilot-projekt Više od doma izrađen je i proveden u skladu s *Etičkim kodeksom istraživanja s djecom* [4] koji pruža „skup načela koja će svim subjektima uključenim u istraživanja u kojima sudjeluju djeca omogućiti donošenje odluka koje promoviraju i štite prava i dobrobit djeteta u svim fazama istraživačkog procesa“ [str. 6-7]. Uoči provođenja Pilot-projekta, kao i u procesu snimanja, uvažena su načela Status djece, Status roditelja/skrbnika, Status istraživača i njihovih suradnika te Dodatak A, B, C, D i Prilozi istoga Kodeksa. Pilot-projektom Više od doma zadovoljena su četiri temeljna odgojno-obrazovna područja domske djelatnosti: čuvanje i unapređivanje zdravlja, socioemocionalno područje, kognitivno područje i kreativnost, knjižnično-informacijski i medijski odgoj te obrazovanje. Spomenuta područja, koja međusobno egzistiraju, bila su temeljno polazište pilot-projektu pa on ima stručno i znanstveno uporište. Dakle, planirana je aktivnost u potpunosti realizirana. Istraživanja su pokazala da medijska pismenost:

- Utječe na izgradnju vještina poput kritičkog mišljenja, tumačenja i sinteze informacija.
- Upoznaje mlade s alatima i tehnikama koji će im dati potrebna znanja i vještine za suvereno korištenje medija i stvaranje medijskih sadržaja, ali i ojačati ulogu medijske pismenosti u obrazovanju, budući da dio mladih nije niti čuo za pojmove medijskog odgoja, medijskih kompetencija i medijske pismenosti [5].

3.1. Osobni dnevnik kao didaktička metoda rada

Promjene u životu svake osobe mogu biti pozitivne i negativne. Ako se pojedinčevo sadašnje stanje razlikuje u odnosu na njegovo jučerašnje stanje, zapažamo da je došlo do promjene. „Dnevnik je pisani ili audiovizualni zapis s diskretnim unosima poredanim po datumima koji izvještavaju o tome što se dogodilo tijekom dana ili nekog drugog razdoblja. Dnevnici su tradicionalno bili pisani rukom, ali sada su često i digitalni. Osobni dnevnik može sadržavati nečija iskustva, misli i/ili osjećaje, isključujući komentare o aktualnim događajima izvan piščeva izravnog iskustva.“ [6] Na temelju osobnog dnevnika uočeno je da su iskustva prilagodbe na početku života u učeničkom domu u školskoj godini 2021./2022. kod nekih učenica bila pozitivna, a druga negativna. Osim najčešćih (stresnih) promjena s kojima se učenice susreću u prijelaznom životom razdoblju (emocionalna separacija od roditelja, odlazak iz male sredine u veliki grad, prijelaz iz osnovne škole u srednju školu koja je programski složenija, prilagodba na nove osobe i suživot s njima), dolaskom u učeničke domove susreću se i s vlastitim ljubavnim, školskim, akademskim ili profesionalno-poslovnim (stručna praksa), egzistencijalnim, tehnološkim, zdravstvenim, sportskim, klimatskim, smrtnim i religijskim promjenama te obogaćuju istim ili sličnim iskustvima drugih učenica s kojima dijele spavaonicu ili domsku prostorsobu. Posebni/preventivni program adaptacija u učeničkim domovima provodi se s ciljem potpore obogaćivanja učenica u svrhu da sva iskustva novoupisanih učenica na kraju pohađanja programa postanu pozitivna.

3.2. Kreativno stvaralaštvo

Pilot-projektom Više od doma željelo se potaknuti kreativno stvaranje kod učenica pomoću medija filma jer je učenje na takav način učinkovitije; potaknuti učenice na iznošenje vlastitih stavova i spoznaja; potaknuti ih da uoče promjene i primjene ih u realnom okružju; otkriju mogućnosti i prepreke u svakodnevnici. Snimljenim filmom učenice su osvijestile i pokazale da svaka životna promjena ima određenu metodu primjene u praksi s pomoću koje se mogu suočiti i lakše nositi s

promjenama. Najučinkovitija metoda u odgojnom procesu prilagodbe pokazala se otvoreni i iskreni razgovor s odgajateljima, stručnim suradnicama i učenicama međusobno. Nošenje i borbu s promjenama moguće je ostvariti kroz kvalitetnu komunikaciju, motivaciju, vjeru u sebe (ustajanje nakon pada), vjeru u Boga i duhovnost, tjelesne aktivnosti, prihvaćanje različitosti, zahvalnost, prilagodbu (adaptaciju), djelovanje/primjenu.

4. ETAPE I ISHODI PILOT-PROJEKTA

Provedba pilot-projekta Više od doma odvijala se u etapama:

1. Organizacija snimanja filma: priprema intervjua, uvodna i objavljeni riječ, špica.
2. Snimanje dokumentarnog filma (redatelj/voditelj snimanja), producent, skriptor, majstor tona, snimatelj (učenice, vanjska suradnica), stilisti (učenice), šminka (učenice), fotografija (učenice), glazba (učenice, odgajateljica).
3. Montaža sirovine (vanjska dionica i učenice).
4. Javno prikazivanje dokumentarnog filma (Facebook mrežna stranica Srednjoškolskog đlačkog doma Osijek i Youtube kanal).
5. Evaluacija (metoda praćenja i procjene pilot-projekta su *online* evaluacijski upitnici koji su se koristili za procjenu uspješnosti pilot-projekta među dionicima (unutrašnja) i među gledateljima (vanjska)).
6. Završno izvješće (prezentirano je na Odgajateljskom vijeću, urudžbirano i potpisano od ravnateljice te spremljeno u arhivu).

Ishodi pilot-projekta:	Ostvareni ishodi pilot-projekta:
<ul style="list-style-type: none"> • prepoznati vlastite snage u procesu osamostaljivanja 	<ul style="list-style-type: none"> • Učenice su razvile socijalne kompetencije.
<ul style="list-style-type: none"> • prepoznati svoje potrebe, mogućnosti, izraziti na primjeren način svoje stavove, osjećaje i misli 	<ul style="list-style-type: none"> • Učenice su razvile komunikacijske vještine.
<ul style="list-style-type: none"> • povećati osjećaj pripadnosti skupini 	<ul style="list-style-type: none"> • Učenice su razvile osjećaj zajedništva i suradnje.
<ul style="list-style-type: none"> • unaprijediti kognitivne procese (pamćenje, mišljenje, jezik) i emocionalne sposobnosti kod učenica 	<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijeđeni su kognitivni procesi (pamćenje, mišljenje, jezik) i emocionalne sposobnosti kod učenica.
<ul style="list-style-type: none"> • doprinijeti unaprjeđenju životnih vještina te cijeniti vrijednost međuljudske povezanosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Učenice su razvile odgovornost za vlastito ponašanje.
<ul style="list-style-type: none"> • upoznati medije – medijska pismenost. 	<ul style="list-style-type: none"> • Učenice su stekle informacijsku i medijsku pismenost.

Specifični ishod, koji je uočen tijekom snimanja filma, tj. tijekom praćenja i provođenja institucijskog pilot-projekta Više od doma, je postojanje nelagode od javnog govora pred kamerom među svim dionicima unatoč potrebnim pripremama.

5. ISKUSTVENE AKTIVNOSTI SNIMANJA DOKUMENTARNOG FILMA

5.1. Kompozicija

Kompozicija slike je prozor kroz koji gledamo filmski svijet [7, str. 15]. „Zadaće kompozicije slike: a) usmjeravanje gledateljeve pozornosti b) uspostavljanje odnosa između elemenata u zadanom okviru c) prostorna orijentacija d) izravna komunikacija s gledateljem u smislu postizanja skladnog odnosa između sastavnica kompozicije, što u konačnici omogućava lakše praćenje radnje, lišeno spoznaje o postojanju pripovjedača, ali i kreiranje nesklada, što posredno kreira dojam nemira i napetosti kod publike“ [7, str. 15]. U dokumentarnom filmu *Više od doma* boja slike prati glazbu, riječi, emocije, nadolazeće scene. Sve je kompozicijski detaljno razrađeno i čini sinergijsku cjelinu. Cjeloviti domski prostor (dvorište i zgrada) postao je poželjno mjesto učenja.

5.2. Intervju

U intervjuu našega filma voditelja intervjua nema. Učenice su ipak pomoću zamišljenog voditelja gledatelju uspjele ispričati osobnu crticu iz svoga života u učeničkom domu. Neki snimani kadrovi su snimani u paru, a neki individualno.

Slika 1: Snimani kadar

5.3. Montaža

Prema Mikiću montažom se spajaju različiti kadrovi u cjelinu i režu viškovi. Vrste montaže: kontinuirana montaža (stvara se iluzija fabulativnog kontinuiteta), diskontinuirana montaža (sama priča se objašnjava) te ritmička montaža [8]. Jembrek [9] kaže da je kadar baza, to jest jedinica svakog filma. Njime se bez ikakvih prekida prati zbivanje. Za vrijeme snimanja, to jest od uključenja kamere i njezinog isključenja kadar zovemo snimani kadar, a kada se taj kadar montira zovemo ga montažerski kadar [str. 5]. Pilot-projektom *Više od doma* željelo se potaknuti i kreativno stvaranje kod učenica pomoću medija, a upravo je montaža najkreativnije stvaranje dokumentarnog filma. Montaža je bila najzahtjevniji dio rada s filmskom sirovinom, odnosno kadrovima jer iziskuje vrijeme i tehnološko znanje. Od iste sirovine, tj. snimaka, svaka osoba-montažer drugačije zamišlja film u svojoj glavi pa prema vlastitoj zamisli slaže filmske kadrove u jednu cjelinu. Svaka osoba-montažer

priča filmsku priču prema osobnom nahođenju. Dakle, od jednoga sirovog filmskog materijala možemo dobiti više različitih filmskih priča, odnosno filmova. Stoga, u početku nam je bilo teško usuglasiti mišljenje oko finalne inačice dokumentarnog filma *Više od doma* jer su sve dionice pilot-projekta (učenice, stručne suradnice, odgajateljica) imale svoju zamisao o tome kako krajnji film treba izgledati. Jedne dionice pilot-projekta predlagale su da dokumentarni film bude ozbiljan, druge da u dokumentarni film uvrstimo i neozbiljne dijelove filmske sirovine, a treće da film bude neozbiljan jer smo svi mladi. Ipak, složile smo se da naš film treba biti ozbiljan jer priča ozbiljnu autobiografsku priču o životu novoupisanih srednjoškolskih učenica u učenički dom. Film je sniman pravom kamerom u HD rezoluciji, a ne suvremenim pametnim telefonom. Prilikom snimanja filma nismo imale odgovarajuću profesionalnu rasvjetu jer nismo profesionalci iz *Hollywooda* već *Domowooda*, tj. amateri. Ovu kovanicu „skovala“ je naša odgajateljica, dionica pilot-projekta. Računalni program za montiranje našega filma bio je *Edius*. Paulus [10] kaže da se digitalnom postprodukcijom postiže savršena čistoća slike i zvuka; njihovo pokretanje, doduše automatsko, omogućuje novu sliku svijeta u kojemu nemoguće postaje moguće (Buhler i Newton 2013: 326–327). I to se postiže s lakoćom, uz pomoć računala [str. 78]. Ukoliko je vješta, osoba-montažer može od najlošijeg sirovog materijala, složiti najbolji film. Isto tako, osoba-montažer može od najboljeg sirovog materijala složiti najlošiji film. Dakle, sva filmska kreativnost je u montažerovim očima i rukama.

5.4. Glazba

Glazba je sredstvo koje dočarava filmski jezik u filmu i prati tijek filma. Sastavni je dio montaže svakoga filma. Osoba-montažer u svakoj vrsti dokumentarnog filma uz filmsku sirovinu montira i glazbu. Dokumentarni film *Više od doma* započinje i završava himnom *Zajedno kroz godine* Srednjoškolskog đачkog doma Osijek u kojemu na crnom platnu dominira bongo bubanj i naglašava našu emociju. Prikazan je i praktični rad Glazbene skupine Srednjoškolskog đачkog doma Osijek, ali pojavljuje se i refren pjesme Olivera Dragojevića *Što to bješe ljubav* ususret Valentinovu koji izvodi naša učenica na klaviru.

5.5. Filmska odjavna špica

Film bez filmske odjavne špice nije pravi film, osim ako je riječ o drugoj inačici filma *Apokalipsa danas* [11, str. 25]. Na kraju svakoga filma montira se filmska odjavna špica. Prema Paulus [10] filmska špica ima najavnu, identifikacijsku, informacijsku, marketinšku i niz drugih uloga. Međutim, špica je i najzanemareniji dio filma: ona se rijetko ozbiljno analizira i najčešće se uzima zdravo za gotovo. Ipak, neke su špice antalogijske, a veza auditivnog i vizualnog materijala u njima zapanjuje [str. 77]. Paulus [10] kaže i da se filmskom odjavnom špicom stvara identitet filma. Filmska odjavna špica kombinacija je glazbe, slike i teksta i prenosi emocije [str. 77].

U našem filmu odjavna špica sadrži popis učenica koje su sudjelovale u filmu, snimatelje, ime montažerke, naziv glazbe, ime fotografkinje, imena mentorica, zahvale, bilješku.

6. EVALUACIJA

I učenice i Odgajateljsko vijeće Doma pozitivno su ocijenile provedbu aktivnosti pilot-projekta i dokumentarni film kroz anonimne *online* Google upitnike. Napominjemo da je cijeli pilot-projektni tim bio fleksibilan i tolerantan (jedni prema drugima) jer smo se upustili u avanturu koja nam je donijela obostrane pozitivne rezultate. Film Više od doma dostupan je na poveznici: <https://www.youtube.com/watch?v=yTNJM22wyZE>.

7. ZAKLJUČAK

Pilot-projekt Više od doma bio je polazišna točka s malim pomacima prema naprijed u odgojno-obrazovnom radu Srednjoškolskog đачkog doma Osijek. U istoimenom dokumentarnom filmu Više od doma proces prilagodbe prikazan je iz perspektive učenica na temelju crtice njihovih emocija i mišljenja zabilježenih u osobnom dnevniku. Ovakva vrsta filma postala je izvor novoga znanja. Cjeloviti domski prostor (dvorište i zgrada) postao je poželjno mjesto učenja. Kroz iskustveno učenje pilot-projektni tim proširio je metodiku rada. Rezultat evaluacijskog listića pokazao je da postoje dva karaktera učenica: učenice koje nisu imale problem s prilagodbom i učenice koje su imale problem s prilagodbom. U procesu prilagodbe učenica na novo okruženje i suživot bitan je cijeli tim zaposlenih u Domu, a najbitnija je suradnja i podrška odgajatelja, roditelja i stručnih suradnika. Ovaj institucijski pilot-projekt pokazao se važnim za održivost, koheziju i prilagodbu novih učenica za život u učeničkom domu. Pilot-istraživanje kroz pilot-projekt potvrdilo je da je svaka učenica osoba za sebe i da svaka ima različite potrebe za motivacijom.

8. LITERATURA

- [1] Republika Hrvatska Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2021). Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s bolesti COVID-19. URL: [https://mzo.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Modeli%20i%20preporuke%20za%20provedbu%20nastave%20u%202021-2022%20\(1\)_31%208.pdf](https://mzo.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Modeli%20i%20preporuke%20za%20provedbu%20nastave%20u%202021-2022%20(1)_31%208.pdf) (11. 11. 2022.)
- [2] Godišnji plan i program rada Srednjoškolskog đачkog doma Osijek za 2021./2022.
- [3] Interreg Central Europe. (2021). transnacionalni priručnik o pilot-projektima.
- [4] Nacionalno etičko povjerenstvo za istraživanje s djecom. Etički kodeks istraživanja s djecom : drugo, revidirano izdanje; 2020. URL: <https://mrosp.gov.hr/istaknute teme/obitelj-i-socijalna-politika/obitelj-12037/djeca-i-obitelj-12048/nacionalno-eticko-povjerenstvo-za-istrazivanje-s-djecom/12191> (20. 9. 2021.)
- [5] Lasić-Lazić, J.; Špiranec, S.; Banek Zorica, M.. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju. Medijska istraživanja. 2012; 18(1): 125 –142. URL: <https://hrcak.srce.hr/85384> (20. 1. 2022.)
- [6] Wikipedija. (2022.) Dnevnik. URL: [https://hr.wikipedia.org/wiki/Dnevnik_\(knji%C5%BEevnost\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Dnevnik_(knji%C5%BEevnost)) (20. 1. 2022.)
- [7] Sablić, M. Uvod u filmski jezik za osnovne i srednje škole. Agencija za elektroničke medije i Ured UNICEF-a za Hrvatsku; 2022.
- [8] Mikić, K. Film u nastavi medijske kulture. Zagreb: Educa; 2001.
- [9] Jembrek, D. Filmska izražajna sredstva - nositelji emocije unutar filma : završni rad. Koprivnica, Sveučilište Sjever; 2020. URL: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unin:3538> (20. 1. 2022.)
- [10] Paulus, I. Identitet filma na odjavnoj špici: ekstremni načini Jasona Bournea. "Umjetnost riječi". 2016; 60(1–2): 77-100. URL: <https://hrcak.srce.hr/clanak/256244> (20. 10. 2022.)
- [11] Kurelić, Z. Kiša zmija. Politička misao : časopis za politologiju. 2012; 49(1): 24-40.